

кримінальними схемами їхньої діяльності. Також необхідна добра воля і бажання страхових компаній обмінюватися інформацією та формувати масиви даних про об'єкти і суб'єкти підвищеного ризику.

І неможливо не приділити уваги ролі держави в запобіганні страховим шахрайствам. Оскільки, страхування – це один із найважливіших сегментів ринку фінансових послуг країни. Стан розвитку інституту страхування поряд з банківською системою і фондовим ринком зумовлює розвиток фінансової системи країни в цілому. Тому держава зобов'язана охороняти один із важелів, який формує економіку країни, а саме: вдосконалювати законодавство в аспектах боротьби з шахрайством у страхуванні.

Отже, лише на засадах об'єднання зусиль держави, правоохоронних органів, страхових компаній та підвищення поінформованості страхувальників можна подолати або принаймні зменшити проблему шахрайства в страховому бізнесі.

Список бібліографічних посилань

1. Романюк Т. В. Світовий досвід протидії шахрайству на ринку страхових послуг. *Науковий вісник*. 2009. № 1. С. 319–323.
2. Кривицька О. Р. Страхове шахрайство в сучасних умовах функціонування страхових ринків. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія: Економіка. 2016. Вип. 3. С. 148–151. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzpuoa_2016_3_29 (дата звернення: 20.10.2019).
3. Кримінальний кодекс України : закон України від 05.03.2001 № 2341-III // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 20.10.2019).
4. Приказюк Н. В. Зарубіжний досвід організації боротьби з шахрайством у страховій системі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія: Економіка. 2016. № 2 (30). С. 98–102.

Одержано 31.10.2019

УДК 432.41

Наталія Сергіївна ПІСТРЕНКО,

викладач кафедри юридичних та фундаментальних дисциплін

факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН МІЖ ДЕРЖАВОЮ ТА ЦЕРКВОЮ НА ПОСТРАДІАНСЬКОМУ ПРОСТОРІ

Набуття незалежності та прийняття конституцій колишніми республіками СРСР, як суверенними і незалежними державами, призвело до перегляду місця і ролі церкви у системі інститутів громадянського суспільства. Як наслідок, постала потреба визначення на конституційному рівні взаємовідносин між державою та церквою. Адже церква, релігія загалом формують систему людських норм і цінностей, регулюють соціальну поведінку людини, її ставлення до держави, суспільства, сім'ї, інших людей.

Першу Конституцію незалежної Грузії було прийнято 24 серпня 1995 р., у ст. 9 якої було закріплено, що держава визнає виняткову роль грузинської православної церкви в історії Грузії і разом з тим проголошує повну свободу релігійних переконань і віросповідання [1].

У 2017 р. Грузія отримала нову Конституцію, у якій, поряд із закріпленням права на свободу віросповідання та совісті (ст. 16), йдеться про відносини між державою і церквою (ст. 8). Відповідно до даної статті, держава разом зі свободою переконань і віросповідання визнає особливу роль Грузинської Апостольської Автокефальної Православної церкви в історії Грузії і її незалежність від держави. Стосунки Грузинської держави і Грузинської Апостольської Автокефальної Православної церкви визначаються конституційною угодою, яка повною мірою повинна відповідати загальноновизнаним принципам і нормам міжнародного права у сфері прав і свобод людини [2].

Пізніше, парламентом Грузії до Конституції були внесені доповнення, згідно з яким між державою Грузія і Автокефальною Православною Апостольською Церквою Грузії встановлено конкордатні відносини [3], що регулюватимуться спеціальною Конституційною угодою. За введення конкордатної системи проголосувало 188 депутатів грузинського парламенту, як від пропрезидентської більшості, так і від опозиції. Угода регламентує відносини Церкви та Держави і зачіпає такі теми, як: армія, виправно-трудові установи, медичні установи, освіту, соціальну діяльність, шлюб, майнові відносини та фінансування церкви.

Основні положення зводяться до того, що Церква свої функції виконує на основі норм канонічного права, в рамках цієї Угоди і в рамках законодавства Грузії; духовні особи не підлягають призову в армію; представники духовенства мають право не давати свідчення за фактами, які їм довірили як духовним наставникам або які їм стали відомі; держава визнає шлюб, зареєстрований Церквою; держава забезпечує створення інституту військових священиків в армії; держава забезпечує створення інституту капеланів у в'язницях; навчальні програми і предмети з православного віросповідання і кандидатури викладачів затверджує держава за поданням Церкви; держава і Церква мають право здійснювати спільні програми соціального забезпечення; майно Церкви звільнене від податку на землю і від податку на майно; власність Церкви та інші майнові права захищені законом; держава не має права відчувати від Церкви її майно; Церква має право отримувати пожертву, а також доходи від оренди свого майна [4].

На відміну від Грузії, в Конституції Литовської Республіки (ст. 43) закріплено, що «Держава визнає традиційні у Литві церкви та організації, а інші у випадку, якщо вони мають опору в суспільстві та їх вчення і обряди не суперечать закону і моральності» [5].

У Литві немає державної релігії, держава визнає традиційні церкви й релігійні організації, а також інші церкви й релігійні організації у випадку, якщо вони мають опору в суспільстві і їхнє вчення й обряди не суперечать закону і моральності (ст. 43 Конституція Литовської Республіки). Крім того, у Литві прийнято Закон «Про релігійні громади і співтовариства» 1995 р., відповідно до якого держава визнає дев'ять традиційно існуючих у Литві релігійних громад і співтовариств, що представляють собою частину історичної, духовної і соціальної спадщини Литви: католиків латинського обряду, євангелістів-лютеран, євангелістів-реформатів, ортодоксів (православних), старообрядців, юдеїв, мусульман, сунітів і караїмів.

Цим же законом передбачено, що одержати визнання держави можуть й інші релігійні громади як частина історичної, культурної й соціальної спадщини Литви (це є можливим лише за рішенням Сейму Литовської Республіки). Водночас, визнання державою релігії як традиційної означає, що держава підтримує, у тому числі за рахунок бюджетного фінансування, духовну, культурну і соціальну спадщину релігійних громад.

Конституція Республіки Вірменія встановлює, що церква відокремлена від держави та гарантується свобода діяльності всіх релігійних організацій, що діють у встановленому законом порядку (ст. 14.1). Детальне ж урегулювання відносин між державою та церквою здійснюється Законом Республіки Вірменія 1991 р. «Про свободу совісті та релігійні організації». Відповідно до зазначеного закону, Вірменська апостольська церква визначена як національна церква вірменського народу. Разом із тим, у ст. 6 цього Закону зазначено, що на території Республіки Вірменія діють: Вірменська апостольська церква з її традиційними організаціями; інші релігійні організації, що створюються і діють серед своїх віруючих членів – відповідно до власного майна та статуту [6].

Конституція Білорусії також містить положення про рівність усіх релігій і віросповідань перед законом, що саме по собі є проявом демократичного ставлення влади до питань релігії. Водночас, разом із закріпленням даної норми, зазначається, що взаємовідносини держави і релігійних організацій регулюються законом з урахуванням їх впливу на формування духовних, культурних і державницьких традицій білоруського народу (ст. 16). Тобто, держава розмежовує релігійні організації в залежності від їх культурно-історичних традицій та популярності серед білоруського населення, цим самим заперечуючи тезу про рівність усіх релігій і віросповідань перед законом [7]. Деталізація відносин держави і церкви в Білорусії також здійснюється відповідно до Закону «Про свободу совісті та релігійні організації».

Більш демократичні приписи щодо відносин держави і церкви містить законодавство Республіки Молдова. Так, відповідно до чинної Конституції 1994 р. [8] та Закону «Про релігійні культи і їх складові частини» 2007 р., держава визнає і гарантує право усіх громадян на збереження, розвиток і вираження своєї релігійної самобутності (ст. 10). Крім того, усі громадяни держави рівні перед законом незалежно від релігії, яку вони сповідають (ст. 16). Окрема стаття Конституції республіки стосується поняття «свобода совісті» (ст. 31), у якій головна увага приділена сфері діяльності релігійних культів. Базовими принципами, які були покладені в основу даної статті, є віротерпимість, взаємна повага, відсутність проявів ворожнечі тощо. До основних положень Конституції також належить ст. 35, що забезпечує можливість здобуття релігійної освіти. Водночас, Закон «Про релігійні культи і їх складові» проголошує свободу віросповідання та перераховує випадки, коли ця свобода обмежується – наявність нелегітимної мети, заходи громадської безпеки, необхідні для забезпечення громадського порядку, охорони здоров'я і моралі, або для захисту прав і свобод громадян. Фактично, держава задекларувала в Основному законі Республіки Молдова принципи діалогу з релігійними культами, існуючими у межах держави.

Врегульовано відносини держави і церкви і у країнах Балтії. Так, ст. 40 Конституції Естонії встановлює, що в Естонії відсутня державна церква. Крім того, в Естонії існує низка законів, які прямо чи опосередковано регламентують свободу віросповідання окремих осіб або груп людей, зокрема закони, що стосуються релігійної освіти. На законодавчому рівні визначаються питання й щодо майна церкви. Наприклад, Закон Естонії «Про церкви та громади» 1993 р. передбачає, що управління церкви, громади або союзу має знаходитися в Естонії попри місцезнаходження його духовного центру; якщо духовний центр знаходиться поза межами країни, то йому не може належати нерухомість, а також рухоме майно, що має історико-культурну й художню цінність [9, с. 3].

Набуття незалежності Україною і прийняття у подальшому Конституції України 28 червня 1996 р. ознаменувало собою новий етап у взаємовідносинах між державою та церквою. В Основному Законі знайшло закріплення положення, відповідно до якого церква і релігійні організації в Україні відокремлені від держави, а школа – від церкви (ч. 3 ст. 35 Конституції України) [10]. Водночас, зазначені принципи побудови відносин між державою і церквою отримало закріплення у Законі України «Про свободу совісті та релігійні організації» ще у 1991 р., а конституційна форма закріплення лише підтвердила важливість зазначених відносин. І хоча жодна церква і релігія відповідно до Конституції України загалом не має обов'язкового характеру, її конституювання поставило церкву в один ряд з іншими інститутами громадянського суспільства. Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» поклав початок глибокої перебудови державно-церковних відносин, змін пріоритетів у цій сфері суспільного життя.

Наразі державна політика України спрямована на гармонізацію відносин між державою та церквою. Діяльність релігійних організацій прирівняна в правах з іншими громадськими організаціями. Вирішуються й питання власності та трудових відносин. Більше того, законодавство України про освіту визнає священнослужителів суб'єктами навчально-виховного процесу нарівні з діями науки, культури, працівниками державних і громадських організацій, що повертає священство в лоно національної інтелігенції.

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що розпад Радянського Союзу призвів до нового сприйняття церкви у пострадянських державах. Право на свободу віросповідання отримало конституційну форму закріплення поряд з іншими основоположними правами людини, а церква стала сприйматися як повноправний інститут громадянського суспільства.

Відносини між державою і церквою хоча і по-різному, але визначаються у цих країнах як на рівні конституцій, так і на рівні спеціальних законів. При цьому, ми вважаємо, що формування демократичного суспільства найбільш успішно здійснюється в умовах світської держави, у якій жодна релігія не проголошується як офіційна або обов'язкова.

Список бібліографічних посилань

1. Конституція Грузії : закон від 24.08.1995 // Клиника Конституционного Права = Constitutional Law Clinic. URL: https://www.parliament.ge/index.php?lang_id=ENG&sec_id=68 (дата звернення: 28.10.2019).
2. Конституція Грузії : закон від 13.10.2017. *Законодательный вестник Грузии*. URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/view/> (дата звернення: 28.10.2019).
3. Музыченко А. В. Назарова Н. С., Стрижева И. А. Общество потребления в эпоху глобализации: социально-политические аспекты : моногр. Одесса : Печатный дом, 2014. 200 с.
4. Палінчак М. М. Держава і церква у постсоціалістичних суспільствах (на прикладі країн Центральної Європи та України) : монографія. Ужгород : Ліра, 2014. 408 с.
5. Lietuvos Respublikos Konstitucija : закон від 25.10.1992. URL: <https://www3.lrs.lt/home/> (дата звернення: 28.10.2019).
6. Про свободу совісті та релігійні організації : закон Республіки Вірменія від 17.06.1991 № ЗР-0333-1. URL: <https://www.parliament.am> (дата звернення: 28.10.2019).
7. Релігія і релігійність у посткомуністичній Європі. Цифри і факти без інтерпретацій. *Людина і світ*. Листопад – грудень 1997. С. 2–10.
8. Конституция Республики Молдова закон від 27.08.1994 р // Президентура Республики Молдова : офиц. сайт. URL: <http://www.presedinte.md/rus/constitution> (дата звернення: 29.10.2019).
9. Земляков Л. Религиозная ситуация в современной Беларуси. Мн. : Изд-во БПЦ, 2001.
10. Конституція України : закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/main/254k/96-vr> (дата звернення: 29.10.2019).

Одержано 01.11.2019

УДК 347.922.6(477)

Олена Вікторівна ПІХУРЕЦЬ,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін факультету № 4

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0001-7512-951X>;

Андрій Олександрович ПІХУРЕЦЬ,

студент 2 курсу інституту прокуратури та кримінальної юстиції

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ОСОБЛИВОСТІ ЗАПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ ПОХІДНОГО (НЕПРЯМОГО) ПОЗОВУ

Одним із нововведень у законодавстві України є запровадження такого правового інституту, як похідний позов. Зазначений позов було запроваджено з метою ефективного дотримання прав та охоронюваних законом інтересів акціонерів. Особливо у тих випадках коли уповноважений орган або особа, яка, відповідно до установчих документів юридичної особи чи закону, виступають від її імені, начебто зобов'язані діяти в інтересах юридичної особи, тобто добросовісно й розумно та не перевищувати своїх повноважень (ч. 3 ст. 92 ЦК України). Проте насправді такі уповноважені особи вдаються до протиправних дій, і як наслідок завдають збитків акціонерному товариству й опосередковано – акціонерам.

На органи акціонерного товариства покладаються певні обов'язки, то й логічним є притягнення вказаного органу (особи, яка діє в інтересах акціонерного товариства) до майнової відповідальності у разі зловживання ними своїми повноваженнями, та порушення ними власних «обов'язків довірених осіб» товариства і акціонерів. Саме завдяки похідному (непрямому) позову забезпечується така можливість.

Відповідно до запроваджених змін до п. 12 ст. 20 Господарського процесуального кодексу України [1] господарським судам підвідомчості справи у спорах між юридичною особою та її посадовою особою (у тому числі посадовою особою, повноваження якої припинені) про відшкодування збитків, заподіяних юридичній особі діями (бездіяльністю) такої посадової особи, за позовом власника (учасника, акціонера) такої юридичної особи, поданим в її інтересах. Враховуючи схожість зазначеної категорії справ зі спорами у справах, що виникають із корпоративних відносин, законодавець визначив виключну підсудність спорів про відшкодування посадовими особами завданих товариству збитків за місцеперебування господарського товариства, аналогічно підвідомчості корпоративних спорів.

Отже у Господарському процесуальному кодексі України запроваджено на законодавчому рівні концепцію похідного (непрямого) позову (derivative claim), яка вже досить тривалий час успішно функціонує у США (§ 327) [2] та